

ПРАВНА ВАЖНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ УГОВОРА И ОБАВЕЗА
КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ И КРАЉЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА СФРЈ

Мирнодопски период после Другог светског рата наметао је потребу свакодневног општења и решавања многих питања из области међународних уговорних односа Југославије и других земаља. И поред изричите изјаве о спољњем континуитету југословенске државе, истакнуте у Споразуму Тито-Шубашић од 1 новембра 1944, ипак се могло поставити питање да ли и сви међународни уговори и обавезе Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе обавезују југословенску државу после Другог светског рата. Зато смо мишљења да је за проучавање међународноправног континуитета југословенске државе нужно осврнути се посебно и на даље важеће уговора и обавеза које су имале пре и у току Првог светског рата Краљевина Србија и Краљевина Црна Гора, и то из разлога што је један број тих уговора односно обавеза после Првог светског рата прешао на Краљевину СХС односно Југославију, па су посредством ње, преузети од ФНРЈ после Другог светског рата.

1. — *Историјат питања.* Као основни извор којим је регулисан статус уговора и обавеза Краљевине Србије пре и за време Првог светског рата узима се чл. 12 Уговора између главних сила савезничких и удружених (САД, Британско Царство, Француска, Италија и Јапан) с једне и Краљевине СХС, с друге стране, од 10 септембра 1919, познат као тзв. Уговор о заштити мањина с обзиром на главни свој предмет регулисања. Чл. 12. гласи:

„До закључених нових уговора и конвенција Државу Срба, Хрвата и Словенаца обавезиваће пуноправно сваки уговор, конвенција или споразум у којима су Србија, с једне стране, и једна, ма која, од главних сила савезничких и удружених, с друге стране, биле стране уговорнице на дан 1 августа 1914 године или после тог датума, а исто тако и све обавезе које је примила Србија према главним силама савезничким и удруженим пре и после тог датума“ (1).

Оваква формулација чл. 12 Уговора о заштити мањина даје нам могућност, узимајући у обзир и одговарајуће одредбе мировних уговора после Првог светског рата (чл. 289 Версајског, чл. 241 Сенжерменског, чл. 168 Нејског и чл. 224 Тријанонског уговора), које говоре о ранијим двостраним уговорима са непријатељским државама, да све двостране уговоре Кра-

(1) Martens: Nouveau Recueil Général, 3-ème série, t. XIII, p. 321; „Службене новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца“, год. II-1920, бр. 133а (ванредни број).

љевине Србије поделимо у три групе: 1. уговоре са тзв. главним силама савезничким и удруженим, 2. уговоре са непријатељским државама и 3. уговоре са силама савезничким и удруженим (ту спадају остале савезничке земље осим главних), као и са неутралним државама. Овој подели може се додати група вишестраних конвенција чија је чланица била Краљевина Србија, као и уговори Краљевине Црне Горе закључени до спајања са Краљевином Србијом 1918.

Уговори из прве групе остали су и даље на снази после Првог светског рата за Краљевину СХС с обзиром да је то изричито поменути чл. 12 Уговора од 1919 уговорено. Дејство уговора и споразума које је закључила Краљевина Србија проширено је на целу територију Краљевине СХС.

За другу групу уговора са непријатељским државама (Немачка, Аустрија, Мађарска и Бугарска) Краљевина СХС, као потписница мировног уговора, добила је право да у року од шест месеци нотификује побеђеним државама оне двостране уговоре закључене пре Првог светског рата за које жели по својој вољи да остану и даље на снази под условом да ти уговори буду у складу са одредбама мировних уговора. По расположивим подацима Краљевина СХС није користила ово право према побеђеним државама тако да се може узети да се сви ранији уговори између Краљевине Србије и непријатељских држава из времена пре Првог светског рата имају сматрати угашеним; Краљевина СХС није приступила Лозанском уговору са Турском од 24 јула 1923. С обзиром на то закључен је посебан двострани Уговор о миру и пријатељству с Турском од 28 октобра 1925. У њему нема одредбе о ранијим двостраним уговорима Краљевине Србије и Турске, па је питање даље важности тих уговора остало отворено и има се решавати по општим правилима о дејству рата на уговоре између зараћених страна (2).

О трећој групи уговора Краљевине Србије са осталим савезничким и неутралним државама чл. 12 Уговора о заштити мањина од 1919 не изјашњава се. Главне савезничке и удружене силе оставиле су да саме заинтересоване стране споразумно реше о даљој судбини уговора Краљевине Србије са тим земљама. Разменом нота 1919 између Краљевине Србије и ових држава трговински уговори Краљевине Србије са Грчком, Шпанијом, Португалијом, Холандијом, Шведском, Норвешком, Швајцарском, Белгијом и Данском били су проширени на целу територију државе СХС (3). Од

(2) После балканских ратова (1912—1913) закључен је Уговор о миру између Србије и Турске 1/14 марта 1914. У чл. 1 овог уговора предвиђено је да ће уговори и конвенције који су били на снази између страна уговорница у моменту прекида дипломатских односа поново бити стављени на снагу после потписа Мировног уговора. — V. Martens: NRG. 3-ème série, t. VIII, p. 643. С обзиром да у Уговору са Турском од 28 октобра 1925 нема изричите одредбе о важењу ранијих уговора, наше је мишљење да су између Краљевине СХС и Турске престали да важе ранији уговори закључени пре Првог светског рата.

(3) С. Јовановић: Уставно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд, 1924, с. 13, 14; Ж. Периф, позивајући се на С. Јовановића, износи да је без сумње реч о одлуци Министарског савета бр. 1070 од 11 марта 1919 којом је проширено дејство уговора Краљевине Србије на целу територију Краљевине СХС (V. J. Péritch: Conception du droit international privé d'après la doctrine et la pratique en Yougoslavie, Recueil des cours de l'Académie de droit international de La Haye, 1929, III, 28, pp. 394, 403. Види такође Објаву о уређењу трговинских односа и наплати царина са иностранством, Бгд., 14 марта 1919, Службене новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, 1919, бр. 21, 25 и 26).

ових држава Грчка, Португалија и Белгија биле су савезничке а остале неутралне државе. Став југословенске државе после Првог светског рата био је да су сви уговори са савезничким и неутралним државама у начелу остали и даље на снази уколико нису престали да важе по неком од редовних начина престанка међународних уговора. Међутим, та њихова важност није наступила аутоматски већ је требало да се изричито предвиди између страна уговорница. Значи, није било аутоматског правног континуитета између Краљевине Србије и Краљевине СХС односно Југославије. У прилог овог става наводимо такође престанак важности Конкордата између Краљевине Србије и Свете Столице од 24 јуна 1914 (4).

Другојачије се поставило питање даље важности уговора Краљевине Црне Горе. С обзиром на уједињене Црне Горе са Краљевином Србијом новембра 1918 односно стварања Краљевине СХС престао је субјективитет црногорске државе. Сви уговори Црне Горе имају се сматрати угашеним. Такав став заузеле су главне савезничке и удружене силе које, иако су неке од њих имале уговоре са Краљевином Црном Гором, прелазе ћутке преко тога у поменутом чл. 12 Уговора о заштити мањина и не инсистирају да исти и даље важе. Остале савезничке и неутралне државе заузеле су сличан став на тај начин што су постигле сагласност са Краљевином СХС да се ранији уговори са Краљевином Србијом прошире на целу територију СХС. Тако су се стране уговорнице посредним путем изјасниле негативно о даљој важности уговора Црне Горе. Стога се може узети да су сви уговори Краљевине Црне Горе престали да важе нестанком црногорске државе као посебног субјекта међународног права. Ово утолико пре што је, поред ових правних разлога, сличне уговоре о предмету регулисања имала и Краљевина Србија са истим земљама а њихова се важност после Првог светског рата простирала на целу територију Краљевине СХС, тј. и на територију бивше Краљевине Црне Горе. Разумљиво је да су престали да важе и двострани уговори између Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе с обзиром да је југословенска држава после Првог светског рата представљала јединствени субјект међународног права. Поред обавеза Краљевине Србије, на Краљевину СХС прешле су и финансијске обавезе Краљевине Црне Горе. Основ за преузимање тих обавеза налазимо у примени општих правила о сукцесији држава с обзиром да су те обавезе биле везане за територију једне државе која је у целини ушла у састав неке друге државе.

После Првог светског рата најмање се проблема поставило у вези са даљим важењем оних вишестраних конвенција и споразума чији је потписник била Краљевина Србија с обзиром на њихов општи карактер. Све оне и даље су обавезивале Краљевину СХС односно Југославију.

(4) Конкордат између Србије и Свете Столице у Риму, закључен у Риму 24 јуна 1914 („Српске новине“, 1914, бр. 199); После Првог светског рата образована је једна комисија за израду новог нацрта конкордата. После дугих дипломатских преговора на дан 25 јула 1935 потписан је нови конкордат. Услед притиска јавности Конкордат није ратификован већ је био дефинитивно повучен.

Поред питања даљег важења уговора и обавеза Краљевине Србије било је и других практичних разлога који су били узрок једној великој распри и дискусији после Првог светског рата, а наиме, да ли је Краљевина СХС односно Југославија нова држава или стара, тј. наставак Краљевине Србије. Проблем је добио посебан значај у вези са тумачењем и применом чл. 297 Версајског уговора који се односи на могућност задржавања и ликвидацију свих имања која на територијама савезничких и удружених сила припадају немачким држављанима или друштвима од њих контролисаним. Изузетак од овог права учињен је за нове државе потписнице Версајског уговора као и за оне државе које не учествују у накнадама штета које ће Немачка платити (чл. 297 под х, § 2, ст. 2). Краљевина СХС приступила је ликвидацији немачких добара на југословенској територији и задржала износ ликвидације за себе сматрајући да она не потпада под изузетак учињен у чл. 297 Версајског уговора, тј. да она није нова држава. Против оваквих аката Краљевине СХС немачки држављани подигли су тужбе код Мешовитог југословенско-немачког изборног суда у Женеви тражећи да се Краљевина СХС осуди на исплату износа ликвидације пошто као нова држава нема право да тај износ задржи. Мешовити изборни суд одбацио је тужбе немачких држављана и своје пресуде засновао на гледишту да у смислу мировних уговора, Версајског, Сенжерменског и Тријанонског, Краљевина СХС није нова држава (5).

Дискусија је била врло жива како у југословенској литератури тако и у иностраној, посебно немачкој. Супротни ставови подржани су dobrim аргументима и с једне и с друге стране. Једна група писаца заступала је мишљење да је Краљевина СХС нова држава (6), друга група да је стара држава (7) а по гледишту треће групе писаца Краљевина СХС са међународног гледишта је стара а с уставноправног гледишта нова држава (8).

Сложеност проблема произилазила је из низа историјских и политичких околности у којима је настала прва југословенска држава. Разлике у гледиштима огледају се посебно у тумачењу политичких и уставноправних аката око стварања државе СХС, посебно Акта о уједињењу од 1 децембра 1918 у вези са доношењем устава 1920 применом старих законских прописа Краљевине Србије и сл. Сличан је случај и са међународноправним питањима. Тако по групи писаца који заступају гледиште да је Краљевина СХС стара држава, формулација чл. 12 Уговора о заштити мањина од 1919 служи као доказ да је реч о старој држави с обзиром да су уговори и обавезе Краљевине Србије преузети од Краљевине СХС. За друге писце који заступају супротно гледиште, тј. да је Краљевина СХС нова држава, напротив, таква формулација поменутог чл. 12 је доказ да је било потребе да се на нову државу, тј. Краљевину СХС изричито пренесу

(5) McNair-Lauterpacht: Annual Digest of Public International Law Cases, 1925—1926, pp. 33, 34; O. Ribарж: Да ли је наша Краљевина нова или стара држава, „Архив за правне и друштвене науке“, књ. XXIII, Београд, 1923, с. 241—245.

(6) Од југословенских писаца такав став заузимао је И. Жолгер: Да ли је наша Краљевина нова или стара држава, „Словенски правник“, књ. XXXVIII бр. 3 и 4, Љубљана, 1923; J. Péritsch: op. cit., pp. 313, 314, 390—393; од страних писаца навешћемо: E. Kaufmann: Der serbisch-kroatisch-slowenische Staat ein neuer Staat, „Niemeyers Zeitschrift für Internationales Recht“, XXXI Band, 5—6 Heft, 1923, pp. 212 seq.; од новјих писаца ово мишљење заступа K. Marek: Identity and Continuity of States in Public International Law, Genève, 1954, p. 262.

(7) И. Рибарж: н. д., с. 241—261; Z. Tomitch: La formation de l'Etat Yougoslave, Paris, 1927, pp. 229—238; и у немачкој литератури било је писаца који су заступали мишљење да је Краљевина СХС стара држава, тако: K. Schilling: Ist das Königreich Jugoslawien mit dem früheren Königreich Serbien völkerrechtlich identisch, Dresden, 1939, p. 167.

(8) С. Јовновић: н. д., с. 12—21.

обавезе ранијег субјекта међународног права, Краљевине Србије, иначе да се Краљевина СХС сматра старом државом не би ни било потребе за онаквом садржином чл. 12 како је дата. Постоје и друга различита тумачења појединих аката и чињеница. Тако, група писаца која заступа схватање да је Краљевина СХС нова држава, придаје Акту од 1 децембра 1918 значај једног међународног уговора, полазећи од гледишта да је то уговор двеју држава, Краљевине Србије и југословенске државе на територији Аустро-Угарске образоване октобра-новембра 1918. Супротно гледиште пориче карактер државе тзв. југословенској држави на отцепљеној територији од Аустро-Угарске крајем 1918 а стварање СХС своди, са одређеним нијансама у ставовима, на просто увећање територије Краљевине Србије. Даље, постоје разлике у гледиштима о карактеру признања државе и владе Краљевине СХС после Првог светског рата и о положају делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919 о домаћају и значају пресуда мешовитих изборних судова за питање да ли је Краљевина СХС нова или стара држава, итд.

Најопштији закључак би био да се Краљевина СХС не може узети као просто увећање територије Краљевине Србије припајањем осталих области насељеним југословенским живљем, али с друге стране, у начелу је остварен континуитет у правима и обавезама Краљевине Србије и Краљевине СХС. Због положаја и улоге Краљевине Србије у стварању прве југословенске државе потребе да се избегне вакум у међународним односима као и обезбеди за савезничке земље извршење раније преузетих обавеза и уговора Краљевине Србије, одржан је континуитет у правима и обавезама раније Краљевине Србије и нове Краљевине СХС односно Југославије. Тај континуитет се није претпостављао аутоматски као што је то обично случај код простих промена влада или територијалних промена већ је постигнут уговорним путем сагласношћу страна уговорница. За наше питање је довољно да се ограничимо на констатацију, остављајући по страни многа теоријска питања споменута напред у вези са стварањем Краљевине СХС, да су међународни уговори и обавезе Краљевине Србије преузети у начелу од стране државе СХС после Првог светског рата, што је од значаја за испитивање у којој мери и обиму су ти уговори и обавезе од пре Првог светског рата преузети од југословенске државе после Другог светског рата.

2. — *Правна судбина уговора и обавеза Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе после Другог светског рата.* Сви уговори и обавезе Краљевине Србије односно финансијске обавезе Краљевине Црне Горе, уколико су изричито преузети од стране државе СХС или се по неком другом основу међународног права то може закључити, у тој и толикој мери прешли су као обавезе и на ФНРЈ односно СФРЈ. Оно што је постало правно ваљаном обавезом Краљевине СХС односно Југославије, постало је и обавеза југословенске државе после Другог светског рата на основу установе међународног континуитета с обзиром на идентитет субјекта. Анализа праксе о даљем важењу југословенских предратних уговора и обавеза показује да је то једно фактичко питање с обзиром да међународноправни континуитет југословенске државе није био од никога оспораван. Исти став у уго-

ворној пракси је потврђен и у односу на уговоре и обавезе Краљевине Србије односно финансијске обавезе Краљевине Црне Горе.

а) *Двострани уговори.* У међународним уговорима Југославије после Другог светског рата врши се позивање на уговоре Краљевине Србије или се исти укидају и замењују новим уговорима. Изузетно се и сам поступак око утврђивања важности ранијих уговора и обавеза вршио у пракси двојако: а) путем генералне конфирмације (опште потврде) од стране политичких органа уопште свих уговора Југославије, или уговора и обавеза према једној земљи и б) путем конкретног утврђивања од стране надлежних правних служби који су уговори још на снази са појединим земљама (9). Ради илустрације навешћемо и неке примере.

У Уговору о трговини између ФНРЈ и Швајцарске од 27 септембра 1948 у чл. 13 предвиђено је да се новим уговором од 1948 замењује Уговор о трговини између Краљевине Србије и Швајцарске од 1907 (10). У припремама за закључење овог уговора истичано је од стране уговорнице да је потребно ревидирати Уговор од 1907 и прилагодити га новим условима (11).

У Споразуму постигнутом разменом нота између ФНРЈ и САД о одрицању југословенске владе од клаузуле најповлашћеније нације, садржане у Уговору о трговини и пловидби између Кнежевине Србије и САД, потписаном 2/14 октобра 1881 уколико се то односи на Филипине, од 4 маја и 3 октобра 1946 изричито је потврђена важност једног старог уговора Србије са САД (12). Југословенска влада одрекла се клаузуле најповлашћеније нације у односу на Филипине, на захтев владе САД, не желећи да отежава положај нових независних држава. На овај Уговор од 1881 САД ће се позивати и у чл. 5 Споразума о новчаним потраживањима САД и њихових држављана између САД и ФНРЈ од 19 јула 1948 тражећи за америчке држављане привилегије најповлашћеније нације на основу чл. 2 Уговора од 1881 у погледу стицања и коришћења имовине у Југославији (13). Уложени захтеви Југославије за укидање дискриминационе одлуке у погледу трговине од стране САД, полазе од поштовања одредаба Уговора

(9) Од званичних изјава треба навести изјаве Председника Министарског савета ФНРЈ у Народној скупштини почетком 1946. — Прво ванредно заседање Народне скупштине ФНРЈ 31 јануар — 4 фебруар 1946, стенографске белешке, Београд, 1946, с. 17; Друго ванредно заседање Народне скупштине ФНРЈ 20 март — 1 април 1946, стенографске белешке, Београд, 1947, с. 593.

Према расположивим подацима досада је овај поступак вођен са неколико држава што се тиче свих уговора. Тако се са В. Британијом разменом нота између југословенске амбасаде у Лондону и Foreign Office-а приступило утврђивању списка споразума и конвенција закључених између Краљевине Југославије односно Краљевине Србије и В. Британије а који су још на снази (Збирка међународних уговора СФРЈ, Архива Државног секретаријата за иностране послове — у даљем тексту: Збирка уговора ДСИП). Исти поступак је извршен између Department of State-а и југословенских надлежних органа у погледу југословенско-америчких уговора пре и после првог и другог светског рата (Збирка уговора ДСИП); В. М. Бартош: Међународно јавно право, III књ., Београд, 1958, с. 423.

(10) „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 16/1949.

(11) Збирка уговора ДСИП.

(12) Recueil des traités NU, vol. 13/1948, pp. 83—89.

(13) „Службени весник Президијума Народне скупштине ФНРЈ“, бр. 25/1951; Види: Обавезно тумачење чл. 11 Уговора о трговини и пловидби између Србије и Сједињених Америчких Држава закљученог 2/14 октобра 1881 и чл. 5 Споразума између владе САД и ФНРЈ о новчаним потраживањима САД и њихових држављана закљученог 19 јула 1948 „Сл. лист. ФНРЈ“, бр. 31/1953).

о трговини и пловидби од 1881 које се односе на обострани положај страна уговорница у уживању клаузуле најповлашћеније нације.

У пракси судова САД било је случајева да се одрицала важност неким уговорима закљученим од стране Краљевине Србије и САД. Такав је био случај са Конвенцијом о издавању криваца од 12/25 октобра 1901 у вези са издавањем усташког ратног злочинца Артуковића. У одбрани Артуковића као и наводима неких првостепених одлука америчких судова истицало се да Конвенција није закључена између Југославије и САД а да Уговор о заштити мањина од 10 септембра 1919 САД нису ратификовале. Даље се износило да Конвенција од 1901, уколико би и важила, могла би се примењивати само на територији раније Краљевине Србије, што у случају Артуковића по наводима одбране не би имало никаквог дејства јер нити је он из Србије нити му се приписује да је дело извршио у Србији.

Тачно је да САД нису ратификовале Уговор о заштити мањина од 19 септембра 1919 у коме је садржана у чл. 12 одредба о даљем важењу уговора и обавеза Краљевине Србије са главним силама савезничким и удруженим. Међутим, мада формалног споразума о даљем важењу уговора Краљевине Србије и САД није било, из дипломатске праксе, размене писама и нота, прећутног признања и става служби министарстава иностраних послова то се узимало као призната чињеница између два светска рата (14). После Другог светског рата, као што смо напред видели, да даљим важењем Уговора о трговини и пловидби од 1881 то је и изричито потврђено, мада треба рећи да важност уговора Краљевине Србије са САД није никада оспоравана од влада САД, па ни у случају Конвенције о издавању криваца од 1901. Ово гледиште потврђено је и у судској пракси САД (15).

Најзад, разменом нота између амбасаде ФНРЈ у Лондону и Високог комесара за Пакистан о правној важности Уговора о издавању криваца између Краљевине Србије и В. Британије од 23 новембра (6 децембра 1900) у 1952 и 1953 потврђена је важност овог уговора између Пакистана и ФНРЈ. Уговор се својевремено примењивао и на територији Пакистана пре стицања независности 1947 (16). Сличну потврду о даљој важности уговора Краљевине Србије и В. Британије имамо у преписци која се водила после Другог светског рата између надлежних органа ФНРЈ и В. Британије о усаглашавању података о важности ранијих уговора (17).

б) *Дугови и зајмови.* Дугови, зајмови и друга финансијска потраживања несумњиво представљају најтеже обавезе нових влада и режима по доласку на власт. Управо, умногоне проблем међународноправног кон-

(14) Збирка уговора ДСИП; види: М. Бартош: Одговор судији Халу, „Политика“, бр. 14244 од 31 јула 1952.

(15) Memorandum of the Department of State to the Supreme Court of US у случају Карадзоле в. Артуковић, 355 U. S. 393/1958; види: М. Булајић: Право грађана ФНРЈ да наслеђују у САД на основу Уговора о трговини и пловидби од 1881 (случај Коловрат в. Орегон), „Архив за правне и друштвене науке“, бр. 1—2/1962, с. 116—131.

(16) Збирка уговора ДСИП.

(17) Збирка уговора ДСИП. Интересантно је поменути да је правна служба Министарства иностраних послова В. Британије још водила два уговора В. Британије са Краљевином Црном Гором на снази: 1. Уговор о пријатељству, трговини и пловидби од 1882 и 2. Конвенцију о трговини и пловидби од 1910. Став Правног савета ДСИП у току провере био је да ти уговори нису на снази.

тинуитета држава своди се на питање да ли нове владе; поред признавања осталих уговора, желе да признају и изврше финансијске обавезе претходних влада. ФНРЈ је преузела у принципу све финансијске обавезе Краљевине Југославије. То је било правилно решење са гледишта међународног права а такође целисходно и нужно за даљи ток развијања пријатељских односа са другим државама. У листи предратних дугова и зајмова уз Споразум о зајму између ФНРЈ и Међународне банке за обнову и развој од 11 октобра 1951 садржан је списак дугова и зајмова како Краљевине Југославије тако и Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе на које се обвезивала ФНРЈ (18). Ти дугови и зајмови имају потпуно исти статус као и остале финансијске обавезе Краљевине Југославије за ФНРЈ. Ту се не чини никаква разлика како у признавању тако и у отплати. До сада су скоро са свим заинтересованим земљама, посебно са Француском, дефинитивно или привремено склопљени споразуми око отплате ових зајмова или дугова. Уговоране о висини и начину отплате врши се на јединствени начин, како за обавезе пре Првог светског рата тако и за обавезе између два светска рата (19). Приметићемо овде да су зајмови Краљевине Црне Горе преузети, што није случај са међународним уговорима како двостраним тако и вишестраним о чему је било раније речи. Црногорски зајам од 5% у фунтама из 1909 изричито се помиње у Споразуму са британским порттерима од 17 новембра 1959 (20). Црногорски зајам од 6% у француским францима из 1913, и поред тога што се не помиње у споразуму са Француском, ушао је у општу суму дуговања Француској. ФНРЈ је такође приступила дефинитивном регулисању дугова у вези са југословенском квотом и аустро-угарским дуговима, југословенским уделом у отоманском

(18) „Службени весник Президијума Народне скупштине ФНРЈ“, бр. 24/1951. Као предрати инострани дугови са стањем од 5 априла 1941 у поменутој листи уз Споразум су наведени: 4% Конвертовани зајам 1895; 5% Монополски зајам 1902; 4,5% Зајам за грађење железница и преорување војске од 1906; 4,5% Зајам за грађење железница и довршење преоружавања од 1909; 5% Зајам за ликвидирање најпрешних ратних трошкова и најхитнијих државних потреба; 4,5% Хипотекарне облигације Управе фондова од 1910; 4,5% Комуналне облигације Управе фондова од 1911; Лутријски зајам српског Друштва Црвеног Крста од 1907; 5% Црногорски зајам од 1909; 6% Црногорски зајам од 1913; даље, Дуг Заједничкој каси Париз; Дуг Друштву јужних железница (Дунав—Сава—Јадран). Затим следе дугови и зајмови Краљевине СХС односно Југославије после првог светског рата.

(19) У почетку су склапани привремени споразуми у којима је долазило до сагласности о битним питањима. Касније се утврђивала глобална сума отплате свих дугова или одређених дугова једној земљи. Признавање и отплата иностраних предратних дугова били су покаткад услов за добијање нових зајмова и кредита. Временски рок за отплату у ратама је различит. Обично краћи, неколико година, а најдужи са Француском 13 година и 6 месеци. почев од 15 априла 1957. Начин отплате се врши уобичајено преко обрачуна за трговински извоз Југославије у те земље, било за већ извршени или за будући извоз робе. Највећи део ових дугова и зајмова отпада на Француску. То је и разумљиво с обзиром на раније међународне везе Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе са Француском пре Првог светског рата. Не располажемо тачним подацима о сумама које су већ исплаћене, али с обзиром на време када су споразуми закључени, ти рокови за отплату су већ прошли (изузев са Француском). Тако је у вези са ранијим финансијским потраживањима према Југославији закључено више споразума у којима су поред осталог обухваћени другови и зајмови пре првог светског рата. На пример споразуми са Француском („Сл. лист ФНРЈ“, Додатак: Међународни уговори и други споразуми — у даљем тексту: Додатак „Сл. листа ФНРЈ“ — бр. 9/1955; 15/1956; 6/1959; 5/1961; са Швајцарском (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 9/1960); с Белгијом и Луксембургом (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 6/1959; 7/1961); са В. Британијом (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 3/1961); са Холандијом (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 2/1962); са Данском (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 4/1960).

(20) Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 3/1961.

јавном дугу, као и дуговањима Друштву јужних железница (Дунав—Сава—Јадран) (21).

в) *Вишестрани споразуми и конвенције*. СФРЈ се сматра обавезном према свим државама—потписницама вишестраних конвенција и споразума чији је потписник била и Краљевина Србија. Депозитари вишестраних конвенција и других колективних споразума приликом приступања или отказа од стране других држава или било којих других промена у вези са одговарајућим споразумом редовно обавештавају Југославију за све међународне акте које је потписала Краљевина Србија. Ове промене се региструју на уобичајен начин као и за све друге вишестране конвенције Југославије у „Службеном листу СФРЈ“. Службено обавештење обухвата промену у вези са важењем вишестране конвенције односно споразума о којој обавештава депозитар као и кратку констатацију када је конвенција у питању потписана, ратификована и објављена за период пре Првог светског рата, између два светска рата и после Другог светског рата. Навешћемо неке примере: Биро Сталног арбитражног суда у Хагу обавештава ФНРЈ као чланицу хашких конвенција за мирно решавање међународних спорова од 1899 и 1907 о променама у вези са чланством држава у Суду (22); ФНРЈ је учествовала у изменама Конвенције о филоксери, потписане 3 новембра 1881 којој је Краљевина Србија приступила 27 јуна 1884 (23); Холандска влада обавестила је владу ФНРЈ да Демократска Република Немачка примењује Декларацију о забрани употребе зрна која се лако распрскавају или шире у људском телу (Декларација о употреби дум-дум метака), донету на Првој хашкој конференцији 29 јула 1899 а чија је потписница и Краљевина Србија; итд. (24).

Вршећи упоређење са преузимањем права и обавеза која су произлазила из разних уговорних односа пре и после Првог и Другог светског рата, може се доћи до извесних закључака:

После Другог светског рата преузети су у начелу сви уговори и обавезе Краљевине Југославије. После Првог светског рата случај је био мало другојачији. Преузети су међународни уговори и обавезе Краљевине Србије а само финансијске обавезе Краљевине Црне Горе, пошто за оним другим није било потребе јер је број двостраних и вишестраних уговора и конвенција Краљевине Србије који су проширени на целу територију Краљевине СХС био знатно већи. И после Првог и после Другог светског рата Краљевина СХС односно ФНРЈ могла се ослободити по својој сопственој вољи ранијих двостраних уговора са непријатељским државама односно оставити их на снази. После Првог светског рата уговорним путем је регулисан статус ранијих уговора и обавеза Краљевине Србије. Сагласно чл.

(21) Споразум са представницима Заједничке касе о регулисању југословенске квоте у аустро-угарским дуговима од 28 октобра 1960 (Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 5/1961); Споразум о регулисању француских финансијских потраживања од 2 августа 1958 — за део Југославије у Отоманском јавном дугу—) Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 6/1959; у току су преговори око дуга Друштву Јужних железница (Дунав—Сава—Јадран).

(22) Збирка уговора ДСИП.

(23) Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 6/1955.

(24) Додатак „Сл. листа ФНРЈ“, бр. 12/1959.

12 Уговора о заштити мањина од 1919 са главним савезничким и удруженим силама остали су на снази сви уговори и обавезе Краљевине Србије. Краљевина СХС је такође уговорним путем постигла сагласност са осталим савезничким и неутралним силама да се примена појединих трговинских уговора Краљевине Србије са тим земљама прошири на целу територију Краљевине СХС односно Југославије. После Другог светског рата није било потребе да се примени сличан уговорни поступак с обзиром на неоспоран продужетак међународноправног субјективитета југословенске државе пре и после Другог светског рата. За то и није било потребно посебно се изјашњавати о уговорима и обавезама пре Првог светског рата с обзиром да су исти аутоматски преузети као и сви остали уговори и обавезе Краљевине Југославије по принципу међународноправног континуитета југословенске државе.

Др. Стеван Ђорђевић

РУКОВОДИОЦИ РЕСОРА У СВЕТУ И У ЈУГОСЛАВИЈИ

Претходни појам. — Нови Устав Југославије отворио је пут дубоких промена у положају, улози, броју и сл. руководиоца ресора. Избегавамо уобичајени израз шеф ресора пошто он изазива асоцијације на руководиоца инокосног органа, а број колегијалних органа је у порасту не само у Југославији (у њој веома много) већ и у целом свету.

Док је руководиоца инокосног органа, како координатор делатности припадника тог органа тако и њихов хијерархиски старешина—шеф дотле је руководиоца колегијалног органа по правилу координатор делатности припадника колегијалног органа. Хијерархиски момент код руководиоца инокосног органа утискује своја обележја и у његовој координативној функцији тако да се она разликује, у сваком случају у атмосфери у којој се спроводи, од координативне функције руководиоца колегијалног органа која бар у принципу подсећа на координативну функцију руководиоца колегијалних органа друштвених организација.

Колегијални органи нису особеност демократске државе већ је специфичност демократске државе у њиховом великом броју. Доста колегијалних органа је било и постоје у бирократским државама. Упоредна и историска проучавања су коришћена приликом израде новог југословенског Устава. Стога је пре свега неопходан историски поглед на ово питање.

Историски поглед. — Испреплитање не само надлежности разних садржина из исте државноправне функције него и разних државноправних функција, укључујући и судску функцију, код руководиоца ресора је карактеристично за добуржоаске бирократске државе. У том погледу су функционери небирократских добуржоаских држава, нарочито демократских нпр. Атине много даље отишли у раздвојености државноправних